

УДК 37(091)(4/9)

Ірина Руднєва,
пошукувач кафедри історії педагогіки
та порівняльної педагогіки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

ВПЛИВ ГРОМАДСЬКИХ РУХІВ НА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ ФРАНЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкриваються погляди французьких громадських діячів другої половини XIX ст. на проблему реформування вищої освіти. Проаналізовано вплив громадської думки на освітню політику уряду Франції досліджуваного періоду. Визначено основні результати процесу реорганізації та розвитку університетської освіти кінця XIX ст.: мережа факультетів, розпорошених по невеликим містам Франції, була об'єднана у кілька університетів; теорія розбудови університетської освіти, зокрема гуманітарної, будувалась на ідеях ефективності, децентралізації, розвитку науки.

Ключові слова: громадські організації, громадські течії, науково-дослідницька робота, процес реформування, реформаторський рух, університет, факультет.

В статье раскрываются взгляды французских общественных деятелей второй половины XIX в. на проблему реформирования высшего образования. Проанализировано влияние общественного мнения на образовательную политику правительства Франции исследуемого периода. Определены основные результаты процесса реорганизации и развития университетского образования конца XIX в.: сеть факультетов, расплывленных по небольшим городам Франции, была объединена в несколько университетов; теория перестройки университетского образования, в частности гуманитарного, строилась на идеях эффективности, децентрализации, развития науки.

Ключевые слова: общественные организации, общественные течения, научно-исследовательская работа, процесс реформирования, реформаторское движение, университет, факультет.

In the article the looks of the French publicmen of the second half of XIX age open up to the problem of reformation of higher education. Influence of public opinion is analysed on the educational policy of government of France of the probed period. Certainly basic results of process of reorganization and development of university formation of end of XIX age: the network of faculties, nebulizer for to the small cities of France, was incorporated in a few

universities; the theory of re-erecting of university education, in particular humanitarian, was built on the ideas of efficiency, decentralization, development of science.

Key words: *public organizations, public flows, scientifically research work, process of reformation, reformative motion, university, faculty.*

Процеси усебічної соціально-політичної, економічної і культурної трансформації, що відбуваються в Україні протягом останнього десятиліття, вимагають реформування національної освітньої стратегії в контексті загальноєвропейської інтеграції.

Підписання Болонської угоди, прагнення України стати повноправним членом європейської спільноти у всіх сферах суспільно-політичного життя спонукає фахівців до вивчення зарубіжного освітнього досвіду взагалі та Франції зокрема, у якому внаслідок розширення сфери міжнаціонального співробітництва, особливо на європейському континенті, серйозної теоретичної і практичної розробки набула проблема вищої гуманітарної освіти. Варто звернути увагу і на те, що вивчення досвіду провідних європейських країн, до числа яких належить і Франція, розкриває взаємовплив національних та європейських освітніх процесів, пропонує важливий орієнтир та обґрунтовує доцільність такого вибору.

Необхідно зауважити, що Франція має багатий досвід функціонування різних громадських та політичних організацій, які у різні часи мали досить великий вплив на становлення та розвиток університетської освіти, зокрема гуманітарного напрямку.

Проблемами розвитку вищої освіти в Україні та закордоном, зокрема гуманітарної, у різні часи займалися такі учені, як: Н. Абашкіна, О. Алексеєва, Я. Болюбаш, Л. Ваховський, А. Вільчовська, І. Вєтрова, О. Глузман, С. Гмурман, М. Гончаров, М. Данилов, О. Демченко, М. Євтух, В. Жуковський, Л. Зязюн, О. Іонова, О. Кашуба, Ф. Корольов, К. Корсак, Т. Кошманова, Н. Лавриченко, М. Лещенко, А. Максименко, М. Никандров, Н. Ничкало, О. Пришляк, Л. Пуховська, О. Радул, О. Романовський, А. Сбруєва, І. Сташевська, О. Сухомлинська, В. Червонецький, Л. Чухно, Т. Хоменко, І. Шкелебей та ін.

Але, незважаючи на низку фундаментальних праць, питання впливу громадських рухів на розвиток гуманітарної освіти у Франції у науково-педагогічній літературі висвітлений недостатньо. Невирішеними залишаються питання щодо впливу окремих історичних персоналій на розвиток освіти у гуманітарній сфері.

Мета статті полягає в аналізі впливу громадського руху ХІХ століття на розвиток вищої гуманітарної освіти Франції.

До основних завдань статті належать:

- аналіз впливу різних громадських та політичних течій кінця ХІХ ст. на розвиток університетської освіти Франції взагалі та гума-

нітарної зокрема;

- систематизація та узагальнення основних тенденцій розвитку вищої гуманітарної освіти у кінці XIX ст.;
- визначення ролі окремих громадських діячів на процес реформування вищої освіти Франції.

Загальновідомо, що у середині XIX ст. французька вища освіта, зокрема гуманітарна, перебувала у занедбаному стані. Постійна зміна влади, впровадження різноманітних реформ, постійне зменшення державного фінансування призвели до поступового занепаду університетської освіти. Як наслідок, більшість талановитих студентів Франції з метою розширення знань у галузі гуманітарних наук та можливості проведення самостійних досліджень, виїздили на навчання до Німеччини [2, с. 150].

Зазначимо, що у XIX ст. науково-дослідницька робота студентів французьких університетів не була систематичною і здебільшого була приватною справою, справою любителів, деяких молодих учених. Гуманітарні навчальні заклади страждали через відсутність постійного контингенту студентів, від того, що перевага надавалась сертифікації, а не професійній підготовці чи самостійним науковим дослідженням, від недостатнього матеріального і технічного забезпечення [1, с. 112]. Гуманітарні факультети передбачали створення лише спеціальних бакалаврських комісій (*jurys de baccalaureat*). Від таких факультетів не вимагалось надавати освітні послуги, оскільки тогочасна влада Франції не вважала за необхідне надавати освіту в галузі гуманітарних наук. На думку імператора, знання з літератури не дають порівняно вищих знань, ніж ті, якими уже володіє молода людина в 14 років, винятком, на його думку, могла бути лише історія та географія [1, с. 41]. Таким чином, вищу гуманітарну освіту отримували лише у вищих політехнічних школах: Школа Шартр (*l'Ecole des Chartes*), 1822; Школа східних мов (*l'Ecole des Langues Orientales*), 1795; Школа Лувра (*l'Ecole des Louvre*), 1895.

Гуманітарні навчальні заклади страждали через відсутність постійного контингенту студентів, від того, що перевага надавалась сертифікації, а не професійній підготовці чи самостійним науковим дослідженням, від недостатнього матеріального і технічного забезпечення [1, с. 112].

Зауважимо, що до середини XIX ст. колись багаті бібліотеки французьких університетів прийшли до жалюгідного стану, спеціалізовані кабінети та лабораторії не мали обслуговуючого персоналу, а подекуди навіть були взагалі закриті [2].

Через такий стан вищої освіти у суспільстві не припинялись обговорення питання функціонування університетської освіти, її проблем, а в наукових колах держави існували різні концепції її подальшого розвитку. Низка видатних діячів тієї епохи (М. Бертелло, К. Бернар, В. Дюрюї, В. Кузен, Л. Пастер) висловлювала свої думки та зауваження щодо необхідності проведення подальших реформ. Так, Л. Пастер писав:

«Хто захоче мені повірити, коли я буду стверджувати, що в бюджеті народної освіти немає грошей для розвитку лабораторій та науки?» [6, с. 228]. Загалом, більшість громадських діячів висловлювали незадоволення політикою держави щодо розвитку науки, постійно наголошували на недостатньому фінансуванні університетів та їхніх підрозділів, про занепад французької науки.

Першим можновладцем, котрий серйозно звернув увагу на стан вищої освіти, на її модернізацію та реорганізацію, був міністр В. Дюрюї, котрий активно виступав за поєднання вищої освіти та науки. Він визначив мету вищої освіти: «...ознайомлення слухача з методикою і методами, які його навчатимуть наукам, що власне ці методи і створили...» [4, с. 229]. Завдяки плідній діяльності В. Дюрюї при університетах було розширено кількість кафедр, зокрема з дисциплін гуманітарного циклу (кафедри філології, історії, географії), поновлено бібліотечні фонди, відновлено роботу лабораторій та кабінетів, музеїв.

Варто зауважити, що у цей же період вищу освіту підтримували і релігійні католицькі громади, які виступали за свободу вищої освіти, її належну законодавчу, матеріальну та технічну підтримку [1, с. 88].

Завдяки такій підтримці збоку держави і церкви посилювався громадський реформаторський рух, було вироблено нові концепції та плани розвитку вищої освіти. Так, у 1877 р. у Колежі-де Франс зібралась комісія, яка виробила програму дій щодо реорганізації ланки університетської освіти держави. До її складу входили відомі громадські та політичні діячі – М. Бертело, М. Бреаль, Е. Бутмі, Ф. Герольд, Ж. Ліувіль, Дю Менсіль, Ж. Моно, Ж. Парі, Е. Ренан, І. Тен [1].

Унаслідок активної діяльності громадських організацій та окремих діячів, функціонування гуманітарних факультетів французьких університетів зазнало таких докорінних змін, що фактично виникла нова система університетської освіти. Так, теорія розбудови університетської освіти взагалі, та гуманітарної зокрема, будувалась на трьох основоположних ідеях: ефективність, децентралізація, розвиток науки. У результаті реалізації зазначених положень мережа факультетів, розпорочених по невеликим містам Франції, була об'єднана у кілька університетів, що було підтримано не лише громадськими організаціями факультетів, але і урядом, котрий 28 грудня 1885 р. видав декрет про реорганізацію факультетів [1, с. 91].

Варто також зауважити, що проведені реформи мали і негативні наслідки, серед яких: незадоволеність населення маленьких містечок, що разом з факультетами втратили значну частину своїх фінансових доходів. Зважаючи на це, громади подібних містечок об'єднались у Сенаті та виступали проти запровадження подальших законопроектів щодо реорганізації університетської освіти.

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних матеріалів свідчить

про те, що суспільство також виражало активну зацікавленість процесом реформування вищої освіти. У періодичних виданнях того часу все частіше з'являлись публікації щодо функціонування університетів, реформаторські пропозиції громадських активістів, прогресивні роботи науковців та працівників сфери вищої освіти. Так, популярністю серед читачів користувались публікації Л. Буржуа, Е. Лавіса, Л. Ліара та ін. Зокрема? Л. Ліар писав: «То не були університети, оскільки у кожній академії мав бути один університет. І якщо Сенат схилився до того, щоб створити їх скрізь, то уряд наполягав на тому, щоб вони існували лише там, де це дійсно могло бути реально» [3, с. 422].

Унаслідок такої активної полеміки щодо вирішення університетського питання, розбіжностей думок серед громадських діячів та політиків, незадоволеності професури станом вищої освіти і науки 10 липня 1896 р. було видано закон, який здобув неоднозначної оцінки. Так, одна частина громадських діячів сприймала його як доказ народження «справжніх» університетів, а інша – як доказ їхньої «загибелі». Фактично ж новий закон не передбачав майже ніяких нововведень, оскільки просто підтверджував лише перейменування об'єднання факультетів в університети [5, с. 87]. Але, незважаючи на це, більшість причетних до освіти громадян були задоволені прийняттям нового закону та підтримували дії тогочасного уряду.

Реорганізація університетів визначила і нову мету вищої освіти другої половини XIX ст.: «...ознайомлення слухача з методикою і методам, які його навчатимуть наукам, що власне ці методи і створили...» [4, с. 229]. Це означало організацію лекцій та практичних занять, які б передбачали послідовний та системний виклад навчального матеріалу, давали змогу активно залучати студентів до самостійної роботи.

Успіхові нового закону у суспільній думці, у великій мірі, сприяла популярність самого терміну «університет». Загалом, можна стверджувати, що таким чином у Франції було започатковано справжню університетську освіту, яка отримала ту назву, якої вимагали громадські активісти. Амбіції вищої освіти були узаконені й тепер вона претендувала на пошвавлення життя всього суспільства. То був вирішальний час історії розвитку вищої освіти Франції, у якому важливу роль відіграла громадська думка та активна участь прогресивних суспільних діячів, завдяки діяльності яких було започатковано навчальну й адміністративну організацію університетів [1].

Отже, завдяки прогресивній діяльності французької влади другої половини XIX ст. було розпочато процес реформування вищої освіти взагалі та гуманітарної зокрема. Але у ході наукового пошуку встановлено, що активна позиція різних громадських організацій, політичних та релігійних течій, а також їхніх окремих діячів мала великий вплив на процес реорганізації університетської освіти Франції. Варто зазначити, що

й ідеї, які спонукали різні групи громадян на проведення реформ, були також досить різноманітними, серед них основними виступали інтелектуальні, організаційні, політичні та ідеологічні. Відповідно і громадські течії, що вплинули на розвиток вищої освіти Франції, були різними, серед них були об'єднання університетських науково-педагогічних працівників, законодавців, адміністративного апарату, а також громадських активістів.

Подальших наукових пошуків потребують питання впливу громадських організацій та течій на розвиток університетів у ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Максименко А. П. Університетська освіта Франції: становлення і розвиток у ХІХ–ХХ століттях / Анатолій Петрович Максименко ; Київський національний лінгвістичний університет. – К. : КНПУ, 2007. – 199 с.
2. Радул О. С. Історія вищої школи Європи (V ст. – сер ХХ ст.) / Ольга Сергіївна Радул. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2011. – 535 с.
3. Liard L. Universites et fakultes / L. Liard. – Paris : 1890. – 440 p.
4. Prost A. L'enseignement s'est-il democratise? / A. Prost. – P. : RUF, coll. «Sociologies», 1986. – 235 p.
5. Prost A. Le passe du present: d'ou viennent les NFM? Aktes du Colloque INRP, Les tedances nouvelles dans la formation des enseignants / A. Prost // Revue INRP. – Versailles : 1991. – P. 82–113.
6. Verger J. Histoire des universites en France / J. Verger. – Toulouse : Editions Privat, 1986. – 425 p.